

Preek 23-8-2020

Schriftlezingen: 1 Koningen 17:17-24, Lukas 7:11-17

Gemeente van Christus,

Waar gaat het nu eigenlijk om in het evangelie? Soms kan het voelen alsof het in het evangelie en de kerk gaat over dingen die in gespannen verhouding staan tot ons leven. Ja, vaker nog ervaren we misschien wel een kloof. Aan de ene kant ons leven: onze carrière, onze kinderen, vrienden en familie. Aan de andere kant wat we horen in de kerk. En soms lijkt het in de kerk vooral te gaan over de donkere kanten van het leven. Het verhaal van vandaag biedt ons een doorkijkje. Het laat volgens mij zien dat het evangelie gaat over leven. Over uw leven, jouw leven, mijn leven.

We vallen vandaag midden in Jezus' optreden in Galilea. En dat is spannend, voortdurend is alles in beweging. Er gebeurt iets. Jezus zit aan tafel met onwaarschijnlijke gasten. Hij komt geloof tegen van een Romeinse centurio. Jezus' optreden trekt daarom heel wat bekijks, een hele stoet trekt met hem mee, we lezen het aan het begin van het verhaal. Ze komen het dorpje Naïn binnen, waarschijnlijk aan de zuidkant van het Meer van Galilea. Stel je voor hoe dat eruit heeft gezien. Die menigte mensen rondom Jezus. Het bruist en het leeft. Mensen kijken hun ogen uit. Jezus staat in het centrum en iedereen is nieuwsgierig wat hij zal zeggen of doen. Het is als het grote publiek om een artiest tijdens een optreden. Er is verwachting, want er gaat iets gebeuren.

Maar als ze Naïn binnenkomen, komt er een andere stoet hen tegemoet. En dat is een ander verhaal. Het contrast kan niet groter zijn. Daar klinken niet de vrolijke geluiden van mensen die samen optrekken, vol verwachting van wat er gaat gebeuren. Daar hoor je niets van het leven. Daar is alleen maar stilte en het wenen van mensen die iemand zijn verloren. In plaats van snelle voetstappen en een dringende massa, daar een menigte die langzaam stapt. De verhoudingen van het leven zijn versteend: de geliefden dichtbij en verder daaromheen de mensen die de overledene niet kenden.

Twee groepen mensen. De ene bruisend van leven. Bij de andere stoet klinkt het alleen het huilen en de stilte van de dood. Leven en dood, zo dicht bij elkaar. Herkenbaar ook eigenlijk. Want wie heeft dat zelf nooit meegemaakt. De geboorte van een kleinkind en het overlijden van een familielid ligt soms in tijd zo dichtbij elkaar. Het is uit het leven gegrepen.

Ik moest ook denken aan de afgelopen maanden. Eerst bruisde de stad van het leven. Concerten, culturele activiteiten, familiebezoeken, we waren eraan gewend, het hoorde bij het leven. En opeens kwam alles tot stilstand. Wie herinnert zich niet meer de stilte van die eerste maanden in de coronacrisis. Een doodse stilte. Alles dicht, zelfs de kerken, mensen bang achter de deuren van hun eigen huis. Zo groot bleek de invloed van een simpel virus te zijn. Opeens verloren we controle. En we zien hoe moeilijk de strijd is die we samen als maatschappij moeten voeren.

Lukas schetst de tragiek van het verhaal in één enkele zin: Toen ze de stad binnentrokken werd er een overledene naar het graf gedragen, de enige zoon van zijn moeder die al weduwe was. In die ene zin merken we meteen hoe schrijnend deze situatie is. Ik weet niet hoe het u vergaat, maar toen ik bezig was met de voorbereiding werd ik direct meegetrokken door dat zinnetje. Het kan je zomaar overkomen als je het leest. Opeens sta je zelf weer aan dat graf. Opeens wordt je weer herinnerd aan dat verdriet dat je al zo lang met je meedraagt. Het verhaal van vandaag is dan ook niet gemakkelijk om over na te denken. Het is een verhaal dat gepokt en gemazeld is door de praktijk van het leven. Het doet denken aan sommige gebieden, zoals in Italië, waar het coronavirus zo'n hoge tol eiste.

Het verhaal van de weduwe van Naïm is een heel ander verhaal dan dat wat Lukas hiervoor vertelt, over de centurion van Kapernaüm met zijn zieke knecht. Dat was het verhaal van een rijke, mondige man die zelf zijn zegje wist te doen tegenover Jezus. Een man die met één slaaf misschien niet zoveel verloor. De toon van dit verhaal is totaal anders. Dit is een hulpeloze. Een vrouw die al haar bestaanszekerheid kwijt is. Ze heeft geen woorden, alleen maar verdriet.

Maar wat is Jezus' reactie op deze tragiek?

Jezus blijft niet stilstaan. Hij blijft niet staan in het centrum van de menigte. Je kunt het je zomaar voorstellen: al die aandacht, al die mensen die naar je kijken. Maar Jezus wordt geraakt door het verdriet dat hij ziet. Hij wordt met medelijden vervuld. Of, zoals oudere vertalingen het vertaald: Hij wordt met innerlijke ontferming bewogen. Het is één woord in de Griekse tekst wat te maken heeft met dat je het van binnen voelt. Als je gespannen bent voor een sollicitatiegesprek of een tentamen kun je dat soms ook hebben. Je lust geen eten en je voelt je maag. Daar is het mee te vergelijken. Jezus voelt het verdriet van de vrouw.

Jezus blijft niet in het midden staan, maar hij zoekt de rand op. Jezus is de grensganger tussen leven en dood. Hij loopt van de ene stoet naar de andere, waar de rouwkreten van de klaagvrouwen weerklinken en de moeder huilt. Maar Jezus gaat zijn eigen weg. Hij loopt op de baar af waar de overledene op ligt en houdt de dragers staande. En hier, evenals later bij het dochtertje van Jaïrus, gebied hij de mensen eromheen niet meer te huilen. Het lijkt een bijna onmenselijke opgave, maar, met één vloeiende beweging van zijn pen neemt Lukas ons verder mee. Jezus spreekt tot de jongen. Het is alsof hij hem wakker roept uit een diepe slaap: 'Sta op!' En dan geeft Jezus de jongen terug aan zijn moeder. Misschien wel één van de meest ontroerende beelden van het evangelie.

Het is een verhaal dat Lukas ons voorhoudt om iets duidelijk te maken over Jezus. Waar gaat het Lukas precies om? Het is verhelderend om eens te luisteren naar andere verhalen waar het verhaal aan doet denken.

Echo's

Het verhaal doet denken aan een verhaal over de profeet Elia, dat we vandaag lezen. Elia was trouwens een bekende figuur in Jezus' tijd. Mensen verwachtten de komst van de profeet Elia. Lukas speelt met het contrast tussen Jezus en Elia. Maar waar Elia zelf tot God moet bidden en een symbolische handeling doet, spreekt Jezus slechts één woord. En de menigte om Jezus heen roept het ook uit: 'Een groot profeet is onder ons opgestaan.' Bovendien is het hier Jezus' eigen initiatief. Jezus laat ons iets zien over wie God is. Hij laat ons zien dat God zelf wordt geraakt door ons leed. God blijft niet op afstand staan, maar hij is erbij, zelfs in de zwartste nacht. Jezus doet niet aan de noodzakelijke social distancing. Hij komt dichtbij, hij neemt deel aan het leed van die moeder, door de draagbaar aan te raken. Waar Lukas treffend beschrijft hoe diep het leed is wat hier is gebeurd, beschrijft hij met even trefzekere pen hoe groot Jezus' ontferming is.

En Lukas gaat nog een stap verder. Het verhaal anticipeert al de climax van het evangelie. Je hoort het terug in de de reactie van het volk op het wonder: 'Een groot profeet is onder ons opgestaan.' Opgestaan? Ja, precies: opgestaan. Het is een verwijzing die Lukas hier al in de tekst verstopt. Een groot profeet is opgestaan. Ja, maar dat is niet zomaar opgestaan in de zin van dat iemand in het midden van het volk optreedt. Nee, het verwijst al naar Jezus' eigen opstanding, zoals ook het wonder van de opwekking verwijst naar de opstanding van Jezus.

Zoals ik zei aan het begin: het gaat om het leven. Het leven in al zijn volheid. Het leven zoals de schepper dat gaf. Het leven dat al te vaak wordt bedreigd door de dood en de angst voor de dood. Jezus is gekomen zodat wij zouden leven. Zodat we zouden opstaan uit wat ons neerdrukt, wat ons bindt. Sta op. Jezus is gekomen om mensen aan elkaar te geven, ook al lijkt dat onmogelijk.

Maar wat wil Lukas nu precies? Volgens mij gaat het in dit verhaal over wat je hoop geeft in het leven, houvast, kracht. Over wat je helpt om verder te gaan, ook als je vastloopt. Dat wordt duidelijk als we het verhaal vergelijken met een verhaal dat heel bekend was in Lukas' tijd, namelijk het verhaal over Griekse god Asklepios. Asklepios stond bekend als god met genezende krachten. Hij werd dan ook vaak aangeropen voor genezing. Asklepios wordt vaak afgebeeld met een staf waar zich een slang omheen krult. In onze tijd is dat nog het symbool voor de geneeskunde, u kent het wel.

En er is ook een verhaal bekend over Asklepios die een dode opwekt. En dat verhaal doet nogal denken aan het verhaal hier uit het evangelie. In dat verhaal houdt Asklepios een lijkbaar stil waarop een overleden bruid ligt, met daarachter haar man. Asklepios houdt de baar stil, zegt dat hij de man wil bevrijden van zijn tranen en vraagt de naam van het meisje. Vervolgens raakt hij haar aan, spreekt wat onduidelijke woorden en het meisje wordt wakker. Lukas wil zijn tijdgenoten laten zien dat ze hun hoop niet moeten stellen op een god en op magische handelingen. De geneeskundige praxis rondom Asklepios was ook altijd verbonden met tempels. Maar in Jezus zien we de ontferming van God zelf. Jezus' woorden wekken hem tot leven, met een volmacht, die geen enkele magiër of medicus heeft.

Verhalen van hoop

Misschien vraagt u: Maar wat kunnen we daar dan mee? Het is mooi dat Lukas die verhalen kende en gebruikte, maar wat betekent dat voor ons? Toen ik daar zo over nadacht kwam ik op het volgende. De cultus van Asklepios was wijd verbreid. Het was iets waar mensen hun hoop op stelden voor genezing en leven. Mensen hebben altijd hoop nodig. Als je wordt getroffen door een ziekte of een ongeval kun je dat maar al te zeer ervaren. Je hebt iets nodig om je aan vast te houden. En dat is hoe de verhalen over de god Asklepios functioneerden. Maar ook in onze tijd zijn er verhalen die mensen hoop geven. Er zijn dingen waar mensen zich aan vast houden.

Concreet moest ik denken aan de plaats van de medische wetenschap in de maatschappij. Natuurlijk is het een regelrecht wonder dat we een dergelijke ontwikkelde medische wetenschap hebben, waardoor zoveel ziektes gemakkelijk kunnen worden bestreden. Dat is op zijn minst een Godswonder te noemen. Maar in onze cultuur slaan wij mensen misschien soms door. Er is geen plaats meer voor gebrokenheid en onvolmaaktheid. Je ziet het in de maatschappij terug in bijvoorbeeld de hypes rondom gezond eten. Elke maand wordt er weer een nieuw soort dieet met superfoods bedacht. En voor je het weet beelden we onszelf in dat we alles kunnen beheersen. En veel kunnen we ook. Er wordt steeds meer ontdekt over hoe DNA bewerkt kan worden, de basale data waaruit we bestaan. Het lijkt soms alsof we de sleutel in handen hebben van het leven. En toch blijkt dat telkens niet zo te zijn.

Maar we worden in deze tijd sterk bepaald door het maakbaarheidsdenken, de gedachte dat we als mensen een volmaakt leven kunnen bereiken. Er zijn zelfs geleerden die beweren dat de onsterfelijkheid binnen handbereik ligt. Het is een verhaal waarin de mens centraal staat. En waarin de mens aan zichzelf overgeleverd is. Een verhaal waarin uiteindelijk ook geen ruimte is voor diversiteit. Want is er eigenlijk nog ruimte voor onvolmaakte mensen als we steeds meer mensen kunnen verbeteren, bewerken?

Het is ook de vraag waarvoor we staan in een gezondheids crisis. De genomen maatregelen zijn belangrijk, om te zorgen dat de crisis beheersbaar blijft. Maar blijven we ons bewust van het feit dat het leven niet maakbaar is? Want dat is precies waarmee een dergelijke crisis ons confronteert: leed en dood horen bij het leven. We zijn er allemaal wel op een manier mee geconfronteerd, ook als we geen mensen kennen die het coronavirus hebben gehad. Ons leven stond opeens stil. Maar het evangelie helpt ons om realistisch te leven. Het evangelie van Jezus Christus biedt ons geen valse hoop. Het laat ruimte voor het feit dat deze wereld vol is van verdriet en gebrokenheid. Hebben we daar eigenlijk oog voor? Hebben we geleerd om ook als Jezus te kijken naar mensen om ons heen?

We zien dat duidelijk: Jezus maakt ruimte voor het onvolmaakte, voor de tragiek. Ook het verdriet van het leven dat opeens stilstaat, niet verder gaat. De zorgen van je werk dat stopt of je zaak waar niets binnen komt, maar de kosten doorgaan. Het zijn realistische zorgen. Het vraagt tijd en aandacht daar goed mee om te gaan. Zoals ook die weduwe in het verhaal niet kon meelopen in die andere stoet. Eigenlijk vraagt omgaan met tegenslag en verdriet om verhalen die je verder helpen. Die je hoop geven. Juist in de coronacrisis is dat ook gebleken, dat mensen iets zochten om zich aan vast te houden. Juist als het leven anders is. Levenskunst: zo te leven dat je verder kunt kijken.

Levenskunst, dat is wat het evangelie ons leert. Want het evangelie verlegt ook onze focus naar Jezus, de Opgestane. Het verhaal laat zien dat liefde sterker is dan de dood. In het verhaal wordt niets gevraagd, Jezus geeft het leven. Is dat niet wat geloof is? Leven ontvangen. Leven uit Gods ontferming, die er al was voordat wij erop konden antwoorden in lied en gebed. Het evangelie biedt ons geen rituelen om het leven te bedwingen en te controleren, maar leert ons om te vertrouwen op de stem die ons roept tot het leven.

En zo mogen we kerk zijn. Als de jongen geroepen tot leven. Net als Jezus betrokken op de mensen in de wereld die leven zonder hoop. Zorgend voor wie tekort heeft. Zo mogen we kerk zijn: alles verwachten van Jezus, zoals die weduwe. Zo leren we vandaag het leven te omarmen door de Opgestane die het leven vernieuwd en het ons weergeeft.

Lof zij Christus!

Amen.